

TOMISLAV NERALIĆ

Marija Barbieri

"Kao posve mlad čovjek slušao sam ga kao Scarpiju i bio oduševljen tolikom snagom i tolikim čistokrvnim glumačkim darom. Kao intendant sretan sam i ponosan što sam u ansamblu našao čovjeka kakav je Tomislav Neralić. Njegova je vitalnost upravo neshvatljiva. To je znak da je izrastao iz dobre zemlje, iz dobre krvi. Kao redatelj počeo sam s njim raditi kad je s vremenom prelazi u karakterni fah. On je tako velika ličnost da iz male uloge napravi veliku i tako dokazuje poznatu izjavu Stanislavskog kako nema malih uloga nego samo malih glumaca. Kod Neralića i manje uloge postaju veliki karakterni likovi. U našem ansamblu danas on je pjevač s najbogatijom karijerom koja sadrži najzahtjevnije uloge. On je rijetko cjelovita ličnost. Nikad nisam od njega doživio ikakvo negativno djelovanje. Naprotiv! On je neka vrst patrijarha u ansamblu s nevjerojatno pozitivnim utjecajem. Nena-domjestiv je. Njegova se riječ poštuje. On je autoritet."

Friedrich Götz, intendant Njemačke opere u Berlinu u emisiji Hrvatske televizije "Portret Tomislava Neralića" iz 1993. godine.

Životni i umjetnički put Tomislava Neralića graniči s pjevačkom bajkom. Nastupiti na sceni na 83. rođendan, kao knez Hovanski u "Hovanščini" u zagrebačkoj Operi 9. prosinca 2000. godine i tako zaokružiti karijeru dulju od 61 godine, s 156 otpjevanih opernih uloga na sceni, 7 u koncertnim izvedbama opera, 46 dionica u vokalno-orkestralnim djelima, 6 ciklusa pjesama i oko četiri tisuće nastupa, od toga 6 na praizvedbama opera hrvatskih skladatelja i 11 inozemnih, u stalnoj uzlaznoj putanji, bez glasovnih kriza, padova ili dvojbi, ostatek svjež, radoznao, uvijek u toku zbivanja, oštrouman, pronicav i osvajati upravo zaraznim smijehom, optimizmom i životnom radošću - doista nije svakodnevno.

Tomislav Neralić rođen je 9. prosinca 1917. u Karlovcu. Gimnaziju je pohađao u Mariboru, gdje je njegov otac Fran bio bariton u Operi. Za gimnazijskih dana pjevao je u dječjačkom zboru i imao solo nastupe uz klavir. Zatim je učio klavir i violinu, svirao drugu violinu u orkestru Glazbene matice, vodio svoj zbor i oktet, dirigirao, nastupao u dramskim recitacijama. Prvu, i to vrlo pozitivnu kritiku, dobio je s trinaest godina u listu "Slovenec" 1931. godine, u kojemu je pisalo da je bio "pravo iznenađenje i imponirao svojim nastupom". Tijekom karijere prestao je biti iznenađenje ali je uvijek imponirao veličanstvenim glasom, suverenim, pobjedničkim nastupom, iznimnom kreativnom snagom i savršenom muzikalnošću.

Glazbenu naobrazbu Neralić je stekao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu gdje je 1941. godine diplomirao umjetnički i nastavnički smjer. Prvi je put profesionalno nastupio na Badnjak 1937. godine u ulozi Slavića u "Božićnoj priči" Rudolfa Matza na Radio Zagrebu. Povremeno je pjevao na koncertima, a onda je u trećoj predstavi premijerne produkcije Verdijeva "Don Carlosa" u Hrvatskome

narodnome kazalištu u Zagrebu 2. lipnja 1939. godine nastupio u ulozi Redovnika. Visok, mršav mladić, muzički besprijekorno siguran, s impozantnim glasovnim materijalom hrabro se nosio s dvojicom divovskih basova pored sebe: velikim Josipom Križajem kao kraljem Filipom i Aleksandrom Griffom kao Velikim inkvizitorom. Odmah su mu počeli davati manje uloge, u prvoj godini tridesetak predstava. Slijedio je angažman, veće i važnije uloge te nastupi na praizvedbama dviju hrvatskih opera: "Adelove pjesme" Ive Paraća i "Sunčanice" Borisa Papandopula.

Tomislava Neralića primijetili su u Beču kad je 1943. godine zagrebačka Opera gostovala s "Erom s onoga svijeta" Jakova Gotovca i "Nikolom Šubićem Zrinjskim" Ivana pl. Zajca, u kojemu je pjevao Alapića. S tek navršenih dvadeset i pet godina, 20. svibnja 1943. godine u bečkoj Volksoperi prvi je put pjevao za tako mladog pjevača iznimno zahtjevnu ulogu kralja Filipa u "Don Carlosu", a zatim je stupio u angažman u Bečkoj državnoj operi, i to u prvoj godini intendanture Karla Böhma, a tome velikom dirigentu mnogo zahvaljuje. Smatra ga *dobrim duhom* svoje karijere. Böhm je zaslužan za prvu bečku izvedbu Straussova "Capriccia" 1944. godine, u kojoj je Neralić pjevao malu ulogu ali mu je glas s jednom frazom zabilježen na snimci završnog pjeva glavnog lika Grofice, koju je tumačila slavna, prerano umrla rumunjska sopranistica Maria Cebotari (1910.-1949.). Böhm je zaslužan i za izvedbu ciklusa Straussovih djela prigodom skladateljeva 80. rođendana. I u njima je Neralić sudjelovao. Tonski je zapisan i "Fidelio" pod Böhmovim ravnanjem iz travnja 1944. godine, u kojemu je tumačio Don Fernanda,.

Poslije rata trebalo je krenuti ispočetka. Zgrada Opere bila je razorena i ansambl je igrao u Theateru an der Wien, a opere su se davale i koncertno.

Neralić je nastavio nizati nove uloge, sve veće i važnije, dvadesetak njih, i imao više od dvije stotine nastupa. Puno je pjevao i na koncertima. Njegov tada najveći uspjeh bio je lik Lindorfa/Coppeliusa/Dapertutta/Dr.Mirakela u "Hoffmannovim pričama". Jacques Offenbach se kao Židov nije smio izvoditi dok je Austrija bila dio Trećeg Reicha, i vrativši se u repertoar "Hoffmannove priče" postale su mamac za publiku. U njima je Neralić od 1945. do 1947. godine nastupio 42 puta.

A onda su se počeli vraćati veliki pjevači i zauzimati svoja mjesta. Neralić nije htio ostati i pjevati sporedne uloge, pa je otišao u Prag gdje se na mjesto nekadašnjeg Njemačkog teatra osnivala nova - Državna opera. Nastupa kao Mefistofele u Gounodovu "Faustu" i Ramfis u "Aidi" te potom potpisuje i ugovor. Ali kad je došlo do prekida s Informbirom, svi su hrvatski umjetnici poslani natrag, pa je 1948. stupio u drugi angažman u zagrebačku Operu. Vratio se u sjajno doba Opere koje je svojim djelovanjem kao ravnatelj i dirigent obilježio Milan Sachs. Počeo se bližiti vrhuncu. Bio je u naponu snage, tek je navršio trideset godina, stekao je određeno iskustvo. Glas mu je blistao ljepotom i snagom, bio je velika opsega i savršeno ujednačen, pjevačka tehnika izvrsna, muzikalnost vrhunska, smisao za glazbenu i scensku interpretaciju prvorazredan. Četverostruka uloga demona u "Hoffmannovim pričama", koju je u cijeloj karijeri pjevao 94 puta, bila mu je uloga povratka pred zagrebačku publiku 19. ožujka 1948. godine. A taj lik, točnije, četiri lika, bili su i jedan od njegovih prvih nastupa u Berlinu, kada je kritika ustvrdila da je *"njegov bariton jedan od najljepših i najsnažnijih glasova koje se ikada čulo"* i da je *"njegovo pjevanje čarolija bez kraja"*.

Neralić je počeo nizati uloge koje pišu hrvatsku opernu povijest. Počeo je prelaziti i u *fah* dramskog baritona pa je tako pjevao je Jaga u "Otellu" (kojega je tumačio više od 70 puta, pa tako i na svojoj prvoj premijeri u Berlinu 16. svibnja 1955., te u Beču 11. prosinca 1957. godine pod ravnanjem Herberta von Karajana), Scarpiju u "Tosci", Pizarra u "Fideliju" i Mozartova "Don Giovanni", za kojega je bio idealan glasom i stasom, pa mu je ta kreacija donijela nagradu Savezne vlade. Počeo je ulaziti i u Wagnerov repertoar. Prvi se put susreo s opusom bayreuthskog majstora još 1942. u Zagrebu u ulozi Fasolta u "Rajninu zlatu", nastavio se u Beču s Titurelom u "Parsifalu", a sad su došli kralj Henrik u "Lohengrinu" i 28. veljače 1953. premijera stožerne uloge u Neralićevu repertoaru - Ukleti Holandez. On mu je donio najprije gostovanje, a zatim četrdesetogodišnji angažman u Gradskoj operi u Berlinu, koja će kasnije postati Njemačka opera. Kao Holandez gostovao je u više od dvadeset gradova, među ostalima u Scali uz glasovitu Birgit Nilsson pod ravnanjem Hansa Knappertsbuscha. Već u prvoj sezoni u Berlinu ostvario je deset glavnih uloga i zahvaljujući intendantu Carlu Ebertu (1887.-1980.) svladao cijeli Wagnerov opus. Izdvojimo ulogu Kurwenala na premijeri "Tristana i Izolde" u režiji Wielanda Wagnera pod Böhmovim ravnanjem s Martom Mödl, Hansom Beirerom, Kerstin Meyer i Greindlom. Tumačio je još Amfortasa i poslije Klingsora u "Parsifalu". Inozemni tisak ustvrdio je prigodom jedne njegove izvedbe Wagnera da *"tu pjeva i igra jedan od velikih wagnerijanskih pjevača, kakve čovjek želi ali se vrlo rijetko nalaze"*. Wotan je bio remekdjelo njegova vokalnog i interpretativnog potencijala i umijeća, koje je koncertno doživjela i zagrebačka publika. Inozemni tisak zapisao je da *"njegov bariton ima snagu mladosti same, a njegova igra intenzitet kojim ovaj pjevač osvaja nova polja izraza i duhovne"*

dubine." Kad je u Italiji pjevao na jednoj slavljeničkoj predstavi uz slavnu Birgit Nilsson, "bio je human i strašan, u stanju da svojim toplim glasom dominira svaki wagnerijanski crescendo". U radu s Wielandom Wagnerom, s kojim je izradio Kurwenala i Hansa Sachsa, u Berlinu se upoznao s novim pristupom Wagnerovoj umjetnosti. Wieland Wagner je opus svojega slavnog djeda oslobodio kopalja, mačeva, brada, šuma, svega nepotrebnog. Spasio je Wagnera, i kad je riječ o režiji djela Richarda Wagnera, naš umjetnik njemu daje apsolutnu prednost.

Neralić je surađivao je s velikim, svjetskim dirigentima: Georg Solti, Knappertsbusch, Karajan, Böhm, Josef Krips, Vaclav Neumann, Vittorio Gui, Nino Sanzogno, Francesco Molinari-Pradelli, Franco Capuana, André Cluytens, Efrem Kurz, Giuseppe Sinopoli, Alberto Erede, Otmar Suitner, Oliviero de Fabritiis, Giuseppe Patané, u modernim djelima Bruno Maderna, Hermann Scherchen. Radio je i s velikim redateljima: Oscar Fritz Schuh, Götz Friedrich, Bohumil Herlichka, Gustav Sellner, koji su režirali operu kao dramu s notama. Bio je dobar glumac i svi su ga redatelji htjeli, pa je tako poslije umirovljenja sa 65 godina još trinaest godina nastupao u Berlinu. Kad je prešao šezdesetu, počeo je prelaziti u komično-karakterni fah. Prihvatio se Varlaama u "Borisu Godunovu", Don Pasqualea, Don Bucefala u operi "Seoske pjevačice" Valentina Fioravantija, ali i uloga u suvremenim operama. I kao što je u kulturnim središtima svijeta uobičajeno, dobio je vrlo lijepo priznanje na oproštajnoj predstavi 10. rujna 1995. godine. Pjevao je Dikoja u "Katji Kabanovoj", koju je postavljao Bohumil Gregor a tada dirigirao Jiří Kout. Nakon svršetka predstave svi su mu solisti otpjevali pjesmu hvale, sami su izmislili riječi na poznate melodije. I podigao se transparent na kojemu je pisalo "Vielen Dank - Doviđenja!"

Svih tih četrdeset godina berlinske karijere Tomislav Neralić ostao je čvrsto povezan s hrvatskim glazbenim životom. Uopće, veliku je pozornost, stvarno a ne samo deklarativno, posvećivao hrvatskoj glazbi. Na prvoj opernoj predstavi u obnovljenoj zgradi HNK-a u Zagrebu - praizvedbi "Oluje" Stjepana Šuleka 1969. pjevao je Calibana. Kao Hans Sachs bio je protagonist nezaboravne predstave "Majstora pjevača", jedne od prvih u obnovljenoj zgradi 1969. godine, koja je zlatnim slovima upisana ne samo u povijest hrvatske opere nego i hrvatske kulture uopće.

Neralić je dva i pol desetljeća bio jedan od stupova Splitskog ljeta, od njegovih početaka 1954. U prvoj godini nastupio je u gotovo svim operama, a nezaboravan je njegov Mefisto u "Faustu" na Peristilu kojim je dirigirao i scenski ga postavio Lovro Matačić. Riječani pak neće zaboraviti njegova baruna Ocha u "Kavaliru s ružom" Richarda Straussa.

Da bi se zaokružio lik tog velikog umjetnika, treba o Neraliću govoriti i kao čovjeku. Čovjeku koji nikada nije zaboravljao one koji su mu na ovaj ili onaj način pomogli. Tako je iz zahvalnosti prema Milanu Sachsu, koji je znatno pridonio njegovu umjetničkom oblikovanju, izvodio i snimio njegove "Tri pjesme". Nikada ne propušta spomenuti koliko duguje Karlu Böhm. Spreman je priznati veličinu drugoga, i u vlastitom *fahu*, i divi se Josipu Križaju kojega smatra *umjetnikom ispred svojega vremena*. Njegova je memorija postala poslovična i u njoj ima mjesta za svakoga. Nije opterećen svojom veličinom i ne opterećuje njome druge. Götz Friedrich je rekao da nije nikada od njega doživio ikakvo negativno djelovanje, dodali bismo: Neralić je u svakom smislu utjelovljenje pozitivnog. Jedinstven je i neponovljiv!